

**พวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี:
กรณีศึกษาวิถีชีวิตและประเพณีพื้นบ้าน***
***Phuan People in Ban-Mee, Lopburi, Thailand:
Case Study of the Way of Living and Custom***

วาสนา บุญสม**
Wasana Boonsom

Abstract

This study is for analysis of the way of living and custom of Phuan people in Ban-Mee, Lopburi. The history of Phuan Ban-Mee, their social structure, and the changes of community promise or the Twelve-month custom in the globalization era are all included in the analysis.

The study found that people of Phuan Ban-Mee, Lopburi had refuged from Chiang-Khuang, Laos. Their social structure was similar to Laos people. There are some differences in details of talking language, and some custom such as Kam-Pha tradition, merit, Loung-Khung , Yam-Huen, Ngan-Huen-Tee, Sur-Kra-Jad, Aab-Nam-Kon-Ka, and Mad-Mee weaving, which Phuan's style was finer than Laos. Being respected in Ban-Kong-Maeng custom made Phuan's life peacefully. These life time and year time customs should be conserved because the changes of social in globalization era decreased the respectation in local community promise. But, Phuan Ban-Mee tried to recover and long last the Ban-Kong-Maeng custom.

*ทุนวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

**อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและประเพณีพื้นถิ่นของชาวพวนอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยพิจารณาวิเคราะห์จากประวัติความเป็นมาของชาวพวนบ้านหมี่ โครงสร้างสังคม การดำรงอยู่ของสัญญาประชาคมท้องถิ่น ประเพณีในอดีตสืบสองกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

การวิจัยพบว่า ชาวพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีโครงสร้างสังคมคล้ายชาวลาว แต่ต่างกันที่ภาษาและรายละเอียดปลีกย่อย เช่น ภาษาพูดของชาวพวน

งานบุญพื้นบ้าน ได้แก่ บุญก่าฟ้า การลงช่วง ยามเอือน วันเอือนดี การเสอกระจาด การอาบน้ำก่อนกา และการทอผ้ามัดหมี่ที่มีฝีมือประณีตกว่าชาวลาว เป็นต้น ชาวพวนดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุขได้ เพราะยึดมั่นในฮีตบ้านคองเมือง มีประเพณีในรอบชีวิตและประเพณีในรอบปีที่ควรอนุรักษ์ ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้การดำรงอยู่ของสัญญาประชาคมท้องถิ่นคลี่คลายลง แต่ชาวพวนบ้านหมี่ก็ได้พยายามรื้อฟื้นฮีตบ้านคองเมืองให้คงอยู่ตลอดไป

ความเป็นมาของปัญหา

ชาวพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีในอดีตเป็นพวนอพยพมาจากเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีภาษาและประเพณีเป็นของตนเองสืบมาช้านาน อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหมี่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2372 พวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมานานแล้ว ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2372 แต่พวนกลุ่มนี้ยังรักษาจารีตประเพณีของตนไว้อย่างมั่นคง ซึ่งไม่เหมือนกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ โดยเฉพาะวิถีประเพณีที่เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ (ประเพณีรอบสิบสองเดือน) ฉะนั้นสังคมของพวนบ้านหมี่ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายเหมือนปัจจุบัน วิถีชีวิตดังกล่าวสามารถทำให้สังคมสงบสุข ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน

อาจมีการขัดแย้งกันบ้างก็ตัดสินกันได้ด้วย

ผู้อาวุโสที่ชาวพวนเคารพนับถือเรียกว่า เจ้าโคตร

นอกจากนี้ พวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ยังมีอักษรเป็นของตนเองคือ อักษรพวน ทั้งรู้จัก

อักษรตัวธรรมและอักษรไทยน้อย อักษรตัวธรรม

จะพบได้ตามวัดต่าง ๆ ซึ่งมีคัมภีร์เทศน์เป็น

อักษรตัวธรรมจำนวนมาก พวนกลุ่มนี้เริ่มใช้

อักษรไทยสมัยมีระบบโรงเรียน คือ เริ่มเรียน

ภาษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรู้ภาษาไทยกันอย่าง

กว้างขวางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกล้าเจ้าอยู่หัว ปี พ.ศ. 2464 เมื่อประกาศใช้

พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น แต่กระนั้นก็

ตามจารีตประเพณีของชาวพวนก็หาได้คลี่

คลายไปกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ไม่ เพราะพวน

บ้านหมี่เป็นกลุ่มชนที่รักษาฮีตมั่นในจารีต

ประเพณีของเผ่าพันธุ์

การศึกษาเชิงสำรวจพบว่า ประเพณีต่าง ๆ ในรอบชีวิตของพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี คงปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเกิดมีประเพณีบุญอยู่กรรม การตายมีประเพณีบุญเขื่อนดี ประเพณีทั้งหมดนี้ยังมีประเพณีปฏิบัติตามแบบแผนโบราณ ส่วนฮัตสึบสองคงประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาตามที่บรรพบุรุษกระทำกัน แม้จะไม่ครบถ้วนเหมือนในอดีต นอกจากนี้กล่าวแล้ว พวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ยังเป็นกลุ่มที่ประณีตในการช่าง มีช่างฝีมือโดยเฉพาะทางด้านงานทอผ้า เห็นได้ว่าผ้าทอฝีมือประณีตกว่ากลุ่มไทยลาวและไทยอื่น ๆ

การศึกษาวิถีชีวิตและประเพณีพื้นบ้านของชาวพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีนี้ ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษากันอย่างจริงจัง ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้จะได้ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมา สภาพสังคม วิถีชีวิต ประเพณีพื้นบ้าน และงานช่างฝีมือผ้าทออย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ ทั้งนี้โดยจะใช้เวลาส่วนใหญ่กับการลงภาคสนามใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมประเพณี รวมทั้งสัมภาษณ์วิทยากรท้องถิ่น ตลอดจนสังเกตสภาพความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมตามกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังผลแก่การศึกษาทางด้านคติชนวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาในโอกาสต่อไป หากปล่อยให้สูญไปกับกาลเวลาย่อมเป็นเรื่องที่น่าเสียดายยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของกลุ่มพวน
2. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างสังคมของพวน
3. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของสัญญาประชาคมท้องถิ่นที่เรียกว่า ฮัตบ้านคองเมือง

4. เพื่อวิเคราะห์ประเพณีในฮัตสึบสองกับการดำรงอยู่และการคลี่คลายในยุคโลกาภิวัตน์

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาความเป็นมา โครงสร้างสังคม วิถีชีวิต ประเพณี และงานช่างฝีมือทางด้านงานทอผ้าของพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเชิงสำรวจข้อมูลขั้นต้นด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีพื้นบ้านและงานช่างฝีมือจากบุตรหลานชนกลุ่มน้อยที่มีความรู้

ศึกษาเอกสารทางราชการจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ

ศึกษาจากจารึกและหนังสือผูกต่าง ๆ

2. ปฏิบัติการภาคสนาม ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมบุญประเพณีเท่าที่ทำได้อย่างน้อย 12-15 ครั้งในรอบปี

สังเกตพฤติกรรมของบุคคลในสังคมขณะที่ร่วมกิจกรรม

สัมภาษณ์ช่างฝีมือประจำท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมกับช่างฝีมือ

3. ศึกษาข้อมูลจากห้องสมุด เช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร วิทยานิพนธ์ ประชุมพงศาวดารและเอกสารอื่น ๆ

4. วิเคราะห์ข้อมูลในด้านวิถีชีวิตและประเพณีพื้นบ้าน จัดกระทำและนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. โครงการวิจัยนี้ จะช่วยอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของพจนานุกรม ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยให้คงอยู่ ปรับปรุงให้ดีขึ้นและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านบ้านหมี่ มีส่วนกระตุ้นให้เจ้าของท้องถิ่นเกิดความรักความภูมิใจในบรรพบุรุษของตน
2. ระบบโครงสร้างสังคมของชาวพจน ซึ่งอยู่กันใต้โดยฮีดบ้านคองเมืองน่าจะเป็นข้อมูลสำหรับนักปกครองได้ศึกษาอย่างกว้างขวางและนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการสร้างสังคมอื่น ๆ
3. โครงการวิจัยนี้จะมีผลผลักดันให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ทั้งมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน
4. ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปประกอบการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา ได้ตามความเหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศ.ดร.เพ็ญศรี ดุ๊ก (2529) ศึกษาวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ของชาวลาวเวียงและลาวพวน อำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนามชัย เขต ฉะเชิงเทรา ประจักษ์ เข้มมุกด์ (2521) กนกพรรณ แสงเรือง (2532) รณรงค์ ศิริพันธุ์ (2539) และ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพวน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ในภาษาพวนของ ทศไนย อารมย์สุข (2521)

รัชนี้ เสนีย์ศรีสันต์ (2526) อุทัยวรรณ ดันหยง (2526) ชลลดา สังวาลทรัพย์ (2534) จารุวรรณ สุขปิติ (2532) ยุรี ไบตระกูล (2537) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและวรรณกรรมต่าง ๆ ของชาวพวน อุบลทิพย์ จันทระเนตร (2537) ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัดกุฎีทอง จังหวัดสิงห์บุรี ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องวรรณกรรมไทพวน: ความสัมพันธ์กับสังคม

งานวิจัยส่วนใหญ่เขียนถึงแง่มุมแง่ใดแง่หนึ่งของชาวพวน หรือลงลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีได้เกี่ยวพันกับการศึกษาวิถีชีวิตและประเพณีพื้นบ้านของชาวพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีแต่อย่างใด

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง พจนานุกรม จังหวัดลพบุรี: กรณีศึกษาวิถีชีวิตและประเพณีพื้นบ้าน มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม การดำรงอยู่ของสัญญาประชาคมท้องถิ่น (ฮีดบ้านคองเมือง) และการคลี่คลายของสัญญาประชาคมท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ ผลของการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมา ชาวพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อพยพมาจากเมืองพวน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีภาษาและประเพณีเป็นของตนเองสืบมาช้านาน ชาวพวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอบ้านหมี่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2372 เขาเหล่านั้นยึดมั่นในฮีดบ้านคองเมือง ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย รักสงบ และมีความเป็นตัวของตัวเองสืบมา

วิถีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา นับถือผีและศาสนาพุทธ ซึ่งผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากหลักธรรมคำสอนและวิธีการอบรมสั่งสอนของพระพุทธศาสนา สามารถปรับเข้ากับศาสนาหรือลัทธิอื่นได้เป็นอย่างดี ไม่มีลักษณะบีบบังคับแต่ใช้วิธีประนีประนอมตามหลักทางสายกลาง ชาวพวนมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน พ่อแม่ปู่ย่าตายายลูกหลานเหลนอยู่รวมกันในลักษณะครอบครัวขยาย ผู้ชายเมื่อแต่งงานจะย้ายไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิง สังคมพวนแต่เดิมมีเจ้าโคตรผู้อาวุโสของหมู่บ้านเป็นหลักบ้าน หากมีการทะเลาะเบาะแว้งเจ้าโคตรจะเป็นผู้ตัดสินคดีความทั้งปวง การแก้ปัญหาต่าง ๆ จึงจบลงภายในครอบครัวหรือภายในหมู่บ้านและเรื่องราวจบลงอย่างนุ่มนวลในลักษณะญาติมิตร

การปลูกเรือน ชาวพวนนิยมยกพื้นสูงหลังคามุงหญ้าแฝกทอเป็นตับหรือไม้พลองตามฐานะเจ้าของบ้าน ตัวเรือนใช้ไม้ไผ่สับเป็นฟาก มีประมาณ 3-5 ห้อง ใช้เสากั้นห้อง ห้องนอนของลูกสาวแยกห้องต่างหาก ชาวพวนไม่นิยมสร้างส้วมไว้ในเรือน แต่เดิมเวลาปวดท้องจะไปทุ่ง ผู้หญิงพวนสมัยก่อนยีนปลีสาวะเหมือนผู้ชาย ถัดจากตัวเรือนจะมีระเบียง ระเบียง ไม่นิยมกันรั้วบ้าน เพราะบ้านที่อยู่ในคุ่มเดียวกันส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้อง หน้าบ้านเป็นลานกว้างสำหรับลงช่วง

เครื่องใช้ไม้สอยของชาวพวนถือเป็นศิลปหัตถกรรม เพราะมีความประณีตสวยงาม เช่น ช้ำแฮ หลัว สาแหรก สุ่ม ตะกร้อสอยผลไม้ เป็นต้น อาหารการกินมีข้าวเจ้า ปาแคะเป็นหลัก แจ่มมะเขือเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์

ของชาวพวน ขนมห่มพื้นบ้าน มีขนมหาดกะทะ ขนมห่มเข้าโล้ง เป็นต้น ส่วนการแต่งกายหญิงสาวที่ยังไม่ได้เอาผ้า นุ่งผ้าชิ้นหรือผ้าถุงมีดินสีแดง ใช้ผ้าคาดนมรอบอกด้วยผ้าสีสด เรียกว่า แฉ้งตุ้ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะคาดนมด้วยผ้าสีครามสีด้า ผู้ชายนุ่งกางเกงโจงกระเบน ผ้าขาวม้า ผาดป่าหรือเอว ตลอดชีวิตของผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องเรียนรู้กระบวนการทอผ้า เริ่มจากวัยสาวไปถึงวัยชรา พ่อแม่ฝ่ายชายส่วนใหญ่จะเลือกหญิงสาวเป็นคู่ครองบุตรชายของตน พิจารณาที่ฝีมือการทอผ้า การเป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นประการสำคัญ ผ้าทอสามารถใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นผ้าไหว้ในงานแต่งงาน ใช้บูชาบุตรชาย ใช้ทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งใช้ขายหารายได้ให้แก่ครอบครัวอีกด้วย เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย สมัยก่อนใช้สมุนไพรรักษา มีพิธีกรรมประกอบ เช่น เฮียะขวัญ สะเตาะเคราะห์ สืบชะตา รำผีฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ชาวพวนยังมีวรรณกรรมที่ใช้อักษรไทยน้อยในการเขียนเรื่องประโลมโลก ใช้อักษรตัวธรรมเขียนเรื่องศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มีการละเล่นของเด็ก เช่น เสือไล่หมู วังวัว เสือกินวัว เทวดานั่งเมือง การละเล่นของหนุ่มสาว เช่น หม่าเบ๊ย ทั้งมีการเล็งกลอง มหรสพที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนคือลำพวน

จากที่กล่าวแล้ว ชาวพวนยังมีภาษาเป็นของตนเองคือ ภาษาพวน มีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง มีพยัญชนะที่แตกต่างไปจากหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทย 3 หน่วยเสียง เนื่องจากภาษาพวนไม่มีเสียง ช ฉ ออกเสียงเป็น ช ส แทน ไม่มีเสียง ร ออกเสียงเป็น ฮ ล แทน มีเสียง ญ นาสิกเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันยังคงใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ ย หน่วย

เสียงสระเตี้ยมี 18 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระประสมมี 6 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระโอ โอ ในภาษาไทย พวนออกเสียงเป็นสระเออ หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี 6 หน่วยเสียง กล่าวคือ คำ เป็นที่มีพยัญชนะ ก จ ด ต บ ป อ เป็นพยัญชนะต้นและใช้ไม้โท ภาษาไทยจะเป็นเสียงโท พวนออกเสียงเป็นสูง-ขึ้น (คล้ายเสียงตรี) เสียงวรรณยุกต์จัตวาในภาษาไทย เมื่อปรากฏอยู่ในพยางค์หน้าของคำประสมหรือวลีในภาษาพวนออกเสียงเป็นเสียงสูง-ขึ้น สูง-ตก ต่างจากภาษาไทย เมื่อเปรียบเทียบกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาษาลาวใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ ข ภาษาพวนจะใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ ห ภาษาลาวใช้หน่วยเสียงสระ อัว โอหรือโอ ภาษาพวนใช้หน่วยเสียงสระโอ เออ

ชาวพวนบ้านหมี่มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และความเป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้ามีผู้เรียกตนว่า ไทยพวน ชาวพวนจะภูมิใจมากกว่าที่จะให้ใครต่อใครเรียกตนว่า ลาวพวน เพราะชาวพวนเชื่อว่าชาวไทยเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมสูงกว่าชาวลาว ชาวพวนภูมิใจที่ตนมีภาษาเป็นของตนเอง ดังที่ วินัย บุญสร้อย (2540 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า “เมื่อชาวพวนสนทนากับชาวพวนด้วยกันจะพูดภาษาพวน หากผู้ใดเป็นพวนแต่ไม่พูดภาษาพวนกับพวกเดียวกัน พวกพ้องจะรู้สึกไม่พอใจ”

การดำรงอยู่ของสัญญาประชาคมท้องถิ่น มีประเพณีในรอบชีวิต และประเพณีในรอบปี กล่าวคือประเพณีในรอบชีวิต แรกเกิดหญิงที่คลอดบุตร มีการอยู่กรรมคือห้ามรับประทานอาหารบางประเภท เมื่อเจริญวัยขึ้น ผู้ชายบวชเป็นสามเณรและพระภิกษุ มีการขี่ช้างขี่ม้า

ผู้หญิงทอผ้า หญิงชายเอาผ้าเอาเมียหลังจากสู่ขวัญผ่านไป 3 วัน มีการยามเือน ฝ่ายหญิงนำผ้าไหว้ไปไหว้ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชาย ครั้นมีผู้ตายลงเพื่อนบ้านจะมาร่วมกันเขื่อนตออยู่เป็นเพื่อนญาติผู้ตายจนกว่าจะเผาเรียบร้อยแล้ว

ประเพณีในรอบปีเดือน 2 บุญกองลาน เดือน 3 บุญกำฟ้า เดือน 5 บุญสังขานต์ เดือน 6 บุญบังไฟและบุญล้อมบ้าน เดือน 7 บุญแซกนา เดือน 8 บุญอาสาพหุบูชาและบุญเข้าพรรษา เดือน 9 บุญห่อข้าวดำดิน เดือน 10 บุญข้าวสะ เดือน 11 บุญพระเวสส์ เดือน 12 บุญกฐิน

การคลี่คลายของสัญญาประชาคมท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของชาวพวนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ของชาวพวนจำเป็นต้องปรับตามสภาพแวดล้อมดังกล่าว ซึ่งเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูล มีการติดต่อส่งข่าวคราวเรื่องราวถึงกันได้ทั่วโลกในเวลาอันสั้นด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคมเกษตรกรรมที่เคยช่วยเหลือและร่วมมือกันเกี่ยวเกี่ยวพืชไร่ เวลาวางร่วมพิธีกรรม กิจกรรมตามความชอบใจ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงกลับต้องเร่งรีบทำมาหากินตามโรงงานอุตสาหกรรมในตัวเมืองที่ห่างไกลจากบ้านเดิมของตน เพื่อทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทำให้กิจประเพณีหรือกิจกรรมทางสังคมลดน้อยหรือหายไป การศึกษาแผนใหม่ในระบบโรงเรียนซึ่งแทนที่วัดหรือศาสนา ทำให้แนวคิดเรื่องผีลดน้อยหรือหายไป สิ่งประดิษฐ์สมัยใหม่ทำให้ศิลปหัตถกรรมเสื่อมลงหรือหายไป สื่อสารมวลชนและมหรสพต่าง ๆ ทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มหรสพ การละเล่นเสื่อมลงหรือหายไป

ชาวพวนอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นชาวพวนที่อพยพมาจากดินแดนเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีโครงสร้างใหญ่คล้ายชาวลาวและชาวอีสานของไทย แต่พิธีกรรม ประเพณีโดยเฉพาะ ไม่เหมือนกัน เช่น ประเพณีกำฟ้า ลงช่วง เสอกระจาด อาบน้ำก่อนนกก ชูสาว ยามเอือน ห่อข้าวดำดิน ช่วงเอือ เป็นต้น และสิ่งสำคัญที่แสดงความ เป็นชาติของชาวพวนคือ ภาษาพวนซึ่งใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ฮีตสิบสองหรือจารีตที่ ชาวลาวและชาวอีสานประพฤติกปฏิบัติในแต่ละ เดือน มีดังนี้

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรม
เดือนยี่	บุญคุณลาน
เดือนสาม	บุญข้าวจี
เดือนสี่	บุญพระเวสส์และบุญ ข้าวหลาม
เดือนห้า	บุญสงกรานต์
เดือนหก	บุญบังไฟในวันวิสาขบูชา
เดือนเจ็ด	บุญผีตาแฮก ผีหลัก บ้านหลักเมือง เจริญ บวชบุตรชาย
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	บุญวันออกพรรษา
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

คองสิบสี่หรือแนวทางที่บรรพบุรุษเคย ประพฤติปฏิบัติกันมาช้านาน มีดังนี้

คอง 1 เจ้าเมืองจะต้องตั้งข้าราชการที่ ซื่อสัตย์สุจริต ที่เคยทำมานานด้วยความขยันหมั่น เพียร ขึ้นเป็นอุปราชราชมนตรี

คอง 2 มีการประชุมอุปราชราชมนตรี สม่่าเสมอ แสดงความคิดเห็นในการบริหาร บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง

คอง 3 เจ้าเมืองจะต้องดำรงอยู่ในทศพิช ราชธรรม 10 ประการสม่่าเสมอ

คอง 4 เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ ฟังนิมนต์ พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในรั้ว ไนวัง ไนจวน เพื่อเสริมบุญกุศล

คอง 5 เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ พากันทำบุญ สรงน้ำคนสูงอายุ ผู้มีพระคุณ

คอง 6 มีการทำพิธีสาบานตน ถือน้ำ พระพิพัฒน์สัตยาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซื่อสัตย์ต่อ แผ่นดิน

คอง 7 เลี้ยงผีมหาลักษ์ ผีหลักเมือง บูชาจตุโลกบาล มีท้าวขจรรัฐ ท้าววิรุฬหก ท้าว วิรุฬักษ์ และท้าวภูเวร

คอง 8 นิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญ สวด พระพุทธมนต์

คอง 9 ทำบุญ แจกกุศลถึงผีไม่มีญาติ ผี บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

คอง 10 ทำบุญทานก๋วยสลาก บุญ ข้าวสาก อุทิศแต่ผีญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

คอง 11 ทำบุญวันออกพรรษา ไป นมัสการพระธาตุหลวงในที่ต่าง ๆ

คอง 12 ทอดกฐินหลวง กฐินราษฎร์ ตามวัดวาอารามต่าง ๆ

คอง 13 ทำบุญร่วมที่สนามหลวงหน้าวัง หน้าจวน ถ้ามีสายน้ำก็ควรมีการแข่งขันเรือด้วย

คอง 14 ให้มีสมบัติคุณบ้าน ค่าคุณเมือง เมื่อศึกษาค้นคว้าและสอบถามชาว

พวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ถึงฮีตบ้านคองเมืองที่ ชาวพวนประพฤติกปฏิบัติมาแต่เดิม พบว่า ชาว พวนให้ความสำคัญกับผีปู่ตา เมื่อจะประกอบกิจ

ได้นิยมไหว้ผีปู่ตาค่อนเสมอ ชาวพวนจะปลูกศาล ผีปู่ตาไว้ข้างวัด และในแต่ละเดือนมีฮีตบ้าน คองเมือง ดังนี้

เดือนยี่	บุญกองลาน
เดือนสาม	บุญกำฟ้า
เดือนห้า	บุญสังขานต์
เดือนหก	บุญบังไฟและบุญล้อมบ้าน
เดือนเจ็ด	บุญแอกนาและการเลี้ยงมเหสักข์หลักเมือง
เดือนแปด	บุญอาสาพหุชาและบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญห่อข้าว (สารทพวน)
เดือนสิบ	บุญเข้าสะ (ข้าวสาก)
เดือนสิบเอ็ด	บุญพระเวสส์ในเทศกาลออกพรรษา
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า บุญเดือนอ้ายของชาวลาวและชาวอีสานในฮีตสิบสองเป็นบุญเข้ากรรม กล่าวคือ ในยามว่างซึ่งส่วนใหญ่ตรงกับเดือนอ้าย ชาวลาว ชาวอีสานจะนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม หมายถึง การปลงอาบัติ สารภาพความจริงต่อพระสงฆ์ด้วยกัน ว่าตนเคยล่วงเกินวินัยบัญญัติอะไรไว้บ้าง สาร สาระทศนันทน์ (2541: 586-587) ได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“บุญเข้ากรรมเป็นพิธีกรรมสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่เรียกว่า อยู่ปริวาสกรรม ซึ่งชาวอีสานจะมาช่วยกันอุปัฏฐากรับใช้พระภิกษุขณะที่อยู่ปริวาสกรรม นั่นคือ นำอาหารมาถวายเข้า เพล และปรนนิบัติรับใช้ จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของฮีตสิบสองที่เรียกว่า บุญเดือนเจียงหรือบุญเดือนเกียง บางท้องถิ่นเรียกว่า บุญเดือนอ้าย

ส่วนในวันที่พระภิกษุจะออกปริวาสกรรมนั้น ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันบำเพ็ญกุศลถวายภัตตาหารพระภิกษุ ตักบาตร และมีการเทศน์ซึ่งถือกันว่าจะได้อานิสงฆ์มากในการทำบุญเข้ากรรม”

เมื่อผู้วิจัย ซักถามชาวพวนบ้านหมี่ไม่มีผู้ใดรู้จักประเพณีนี้ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะชาวพวนบ้านหมี่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานถึง 200 กว่าปี ชรามนิยมสงฆ์ของชาวพวนที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งที่อยู่ในดินแดนเชียงขวางอาจถูกกลืนด้วยธรรมเนียมสงฆ์ของไทยภาคกลาง พระสงฆ์ท้องถิ่นพวนในเมืองเชียงขวาง (ตำแหน่งอาชญา) ผู้นำชาวพวนอพยพเข้ามายังอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีในช่วงแรก ๆ น่าจะมีการทำบุญเข้ากรรม แต่ด้วยพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีไม่ได้สืบต่อประเพณีนี้ไว้ นานวันเข้าลูกหลานพวนในสมัยปัจจุบันจึงไม่รู้จัก สังคมพวนเป็นสังคมเกษตรกรรมและยึดถือประเพณีในการดำเนินชีวิต ข้าวถือเป็นอาหารหลักตามคตินิยมชาวพวนเชื่อกันว่าข้าวคือแม่โพสพที่ควรกราบไหว้บูชา ครั้นเมื่อผ่านเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ความเชื่อดังกล่าวเจือจางลง เอี่ยม ทองดี (2538 : 48-50) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่ตามมาของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับข้าวซึ่งเป็นวิถีการดำรงชีวิตของชาวพวนตลอดมา ดังนี้

“ชาวนาสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเองไว้ที่ฟุ้งฟิง ที่ยึดเหนี่ยว เมื่อไม่มีเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็เหมือนไม่มีใครคอยรับเรื่องร้องทุกข์รับฟังความคิดเห็นและเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงยามเดือดร้อนทุกข์ยาก และเป็นความหวังว่าจะเป็นผู้ช่วยเหลือขจัดปัดเป่าความทุกข์นั้น ๆ ชาวนา

จึงมุ่งแสวงหาเงินทองมาเป็นที่พึ่งเช่นเดียวกับ
วิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง จึงทำให้ชีวิตชาวนา
ต้องถูกพันธนาการไว้กับเทพเจ้าองค์ใหม่ที่โหด
ร้ายทารุณ ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ภราดรภาพ
และความมั่นคงทุก ๆ ด้านของชีวิต.... ชีวิต
ครอบครัวแตกสลายล้มละลายทางสังคม สูญ
เสียอิสรภาพ เสรีภาพ ภราดรภาพหมดสิ้น....
ชาวนาต้องตกเป็นหนี้ผู้อื่นแทบทุกหลังคาเรือน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นลูกหนี้ธนาคารเพื่อการ
เกษตรและสหกรณ์การเกษตร ด้วยความหวัง
ว่าเงินตราจะดลบันดาลให้เกิดสวัสดิมงคลแก่
ชีวิตและครอบครัว เช่นเดียวกับการอ้อนวอน
แม่โพสพและเทพเจ้าต่าง ๆ ชาดเครื่องผูก
จืดกล่อมเกล่าใจให้อ่อนโยน พฤติกรรมทาง
จริยธรรมจึงแปรเปลี่ยนไป.... พ่อแม่ปู่ย่าดา
ยายเลี้ยงดูลูกหลาน ลูกหลานเลี้ยงดูพ่อแม่ปู่ย่า
ดายาย เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎหมาย
บ้านเมืองเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของความ
กตัญญูกตเวทิต์ คำว่าบุญคุณกตัญญูกตเวทิต์อาจ
จะหายไปจากสังคม.... เมื่อเก็บเกี่ยว นวด เมื่อ
ขนส่ง เมื่อแปรสภาพไม่ระมัดระวัง ปล่อยให้
เป็นไปตามยถากรรม ให้เมล็ดข้าวตกเรียราด
ไม่เก็บไม่กวาด ทำให้เกิดการสูญเสียโดยไม่จำเป็น
ซึ่งจะเพาะนิสัยสรุ่ยสร่ายให้เกิดขึ้นด้วย....
ไม่เพียงแต่ทำให้มนุษย์ปฏิเสธเทพเจ้าแห่งดิน
น้ำลมฟ้าอากาศ ข้าว ป่าไม้ ฯลฯ เท่านั้น หาก
แต่ยังมีพฤติกรรมที่แสดงว่าตัวเองเป็นเจ้าของ
ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมหรือดินน้ำลมฟ้า
อากาศ ป่าไม้ด้วย มนุษย์พยายามควบคุมให้สิ่ง
เหล่านี้เป็นไปตามความต้องการ ส่งผลให้เกิด
การทำลายความสมดุลทางนิเวศวิทยาอย่าง
กว้างขวาง”

แต่เดิมชาวพวนเชื่อว่ามีผีในทุกหนทุก
แห่ง ผีจึงมีความสัมพันธ์กับชีวิต เช่น ผีบรรพ
บุรุษ หรือผีเรือน หมายถึง พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่
ล่วงลับไปแล้ว ผีบ้าน ผีเมือง หมายถึง ผีชนชั้น
ปกครองที่ตายไป ผีเหล่านี้เป็นผีดีที่คอยปก
ป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาว
พวนบ้านหมี่จะทำพิธีเช่นไหว้สักการบูชาตาม
โอกาสอันควรเป็นประจำทุกปี ผียังปรากฏตาม
ป่าเขาลำเนาไพร แมกไม้ สายลม ลำธาร น้ำ
บนฟากฟ้าทุกหนทุกแห่ง เพื่อคอยพิทักษ์รักษา
สิ่งเหล่านั้น ชาวพวนไม่กล้าตัดไม้ทำลายป่า ไม่
ทำให้แม่น้ำลำคลองเน่าเหม็น ไม่ปล่อยให้ภูเขา
หัวโล้น บำรุงรักษาที่นาให้อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น
ทั้งเชื่อว่าขวัญมีประจำอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง
การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญจึงมีปรากฏในทุกเทศกาล
งานบุญ มีการสู่ขวัญ มนุษย์ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย
ยามวิตกกังวล หรือเดือดเนื้อร้อนใจ เพื่อเรียก
ขวัญให้คืนสู่ร่างกาย เป็นการแสดงความรัก
ความห่วงใย ความเอื้ออาทรที่มีต่อกันและกัน
ไม่เฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่กับสัตว์
และสรรพสิ่งก็มีการสู่ขวัญเช่นกัน การปฏิบัติ
ตนต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นไปด้วย
ความทะนุถนอม ความนุ่มนวลอ่อนหวาน เชื่อ
เรื่องชะล่า หมายถึง ข้อห้ามไม่ให้ประพฤติก
ปฏิบัติในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ดี ที่เป็นอันตราย เช่น
ห้ามไม่ให้ยืมขวางบันได ห้ามไม่ให้ผู้หญิงที่
ตั้งครรภ์รับประทานอาหารบางประเภท ห้าม
ไม่ให้พูดจาหยาบคายในงานบุญกำฟ้า ห้าม
แบกศพข้ามสะพานจะทำให้ขีด (เกิดสิ่งไม่ดี)
เชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติ ฤกษ์ยามและ
โชคกลาง เป็นต้น ต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์
เจริญรุ่งเรือง เข้ามามีอิทธิพลเหนือความเชื่อ
ดั้งเดิม ทำให้เกิดเทวดามี พระแม่โพสพ พระแม่

ธรณี พระแม่คงคา เพิ่มขึ้นโดยผีพื้นบ้านยังคงอยู่ แต่ลดฐานะเป็นลูกน้องเทวดา ครั้นเมื่อศาสนา พุทธเจริญรุ่งเรือง เข้ามามีอิทธิพลเหมือนศาสนา พราหมณ์ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มี สถานภาพสูงกว่าเทวดาทั้งปวง ผีและเทวดายัง คงมีอยู่ คติพื้นบ้านที่มีมาแต่เดิมมิได้สูญหาย ชาวพวนสามารถผสมผสานความเชื่อเรื่องกรรม โดยเชื่อว่าผู้ใดทำดีย่อมได้ดี ผู้ใดทำชั่วย่อม ได้ชั่ว ความเชื่อเรื่องสังสารวัฏคือ การเวียนว่าย ตายเกิด ตราบใดที่ชีวิตยังไม่หลุดพ้นจากบ่วง กรรม เข้าสู่พระนิพพาน การนับถือผีและศาสนา พุทธได้บูรณาการเป็นคติพื้นบ้านพวนที่ผสม กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2541: 63-64) เขียนไว้ว่า

“ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตชาวพวน มีราก ฐานมาจากคติการถือผี เชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษ ผีแม่เหล็กหลักเมืองและการบูชาพระรัตนตรัย หลักฐานที่แสดงความเชื่อทางศาสนาที่เก่าแก่ ของชาวพวนคือ หลักฐานทางโบราณคดี ณ หุ่น ไหหิน คือ หินตั้งไหหินและเสาหิน เสาหินเป็น หินปูนธรรมชาติคล้ายปีกไม้ รูปร่างไม่แน่นอน บ้างปลายแหลม บ้างปลายตัด มีหลายขนาด ตั้งแต่เท่าคนจนสูงกว่าคน ปลายข้างหนึ่งปักลง ดินรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม นักโบราณคดีลงความ เห็นว่าเสาหินเป็นที่ผูกมัดควายที่นำมาฆ่า บูชาวิญญาณบรรพบุรุษ ส่วนไหหินเป็นที่บรรจุ กระดุกคนที่เผาแล้วบรรจุเครื่องมือเครื่องใช้ เสาหินและไหหินจึงเป็นที่สถิตวิญญาณสัตว์ และวิญญาณบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครองลูก หลานชาวพวน ปัจจุบันชาวพวนนอกจากจะนับ ถือผีบรรพบุรุษแล้ว ยังมีการปลุกหอมเหล็กขี้ และนับถือพระธาตุฝุ่น พระธาตุภูค่าเป็นปูชนีย สถานประจำชุมชน คติความเชื่อเรื่องวิญญาณ

สัตว์ วิญญาณบรรพบุรุษแห่งหุ่นไหหินได้รับ การสืบทอดให้นำศรัทธาด้วยตำนานท้าวสูง- ท้าวเจืองและนิทานท้าวฮอง”

จะเห็นได้ว่าชาวพวนได้ใช้ภูมิปัญญา พื้นบ้านในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง ซึ่ง เกื้อกูลผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สามารถตอบสนองความต้องการภายในสังคม ของชาวพวนได้อย่างน่าชื่นชม นอกจากที่กล่าว แล้ว ถัดมาเมื่อประเทศทางแถบตะวันตกนำ วิทยาการสมัยใหม่ รวมทั้งแนวคิดแบบชาว ตะวันตกเข้าสู่อำเภอบ้านหมี่เป็นแนวคิดที่ ปฏิเสธภูตผี เทวดาทั้งปวงว่าไม่มีจริง มนุษย์ เท่านั้นที่เป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างขึ้น แนวคิด นี้เป็นแนวคิดที่ไม่ผสมกลมกลืนกับคตินิยม ดั้งเดิมของชาวพวนบ้านหมี่ วิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ของชาวพวนจึงเปลี่ยนแปลงไป เอี่ยม ทองดี (2538: 62-63) ได้กล่าวถึงความเป็นไป ของชาวพวนที่มีชีวิตห่างเหินจากธรรมชาติ หรือมุ่งทำลายธรรมชาติ ดังเช่น

“การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำนามีผล กระทบต่อแก่นสารทางสังคม เรื่องความเชื่อจาก การที่รถแทรกเตอร์เข้ามาไถปรับพื้นที่ที่โคก ที่ ดอนปู่ตา ที่เจ้าที่เจ้านา ที่ผีตาแฮก รวมทั้งต้นไม้ ใหญ่ที่ซึ่งชาวนาเคยกราบไหว้ เคารพนับถือมา ก่อน โดยเชื่อว่าสถานที่เหล่านี้คือที่สถิตของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีผีตาแฮก แม่ธรณี รุกขเทวดา เป็นต้น เมื่อเกิดการปรับเปลี่ยนไถทิ้งไป... หนองน้ำกลายเป็นที่ระบายน้ำของพื้นที่ทั้งหมด ทำให้วิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาหากินอยู่กับหนองน้ำ นับตั้งแต่สัตว์เล็กสัตว์น้อยไปจนถึงชาวบ้านทั้ง หมู่บ้านต้องปรับเปลี่ยนไป ธรรมชาติบางอย่าง สูญหายหรือลดน้อยไป บางอย่างเพิ่มสารเคมี และน้ำมันรถไถไหลไปกับน้ำและตกตะกอน”

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นเท่ากับเป็นการสูญเสียภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้าน ธรรมชาติ ซึ่งเคยผูกพันกับมนุษย์กลับถูกทำลายลงเพราะฝีมือมนุษย์ การดำเนินชีวิตอย่างผิดธรรมชาติ จึงส่งผลให้เกิดปัญหานานัปการ

อมรา พงศาพิชญ์ (2533: 98) กล่าวไว้ว่า

“เมื่อมนุษย์อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ธรรมชาติย่อมมีส่วนกำหนดวิถีชีวิต... การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะหลังนี้มีลักษณะที่เน้นวัตถุมาก และมีการพัฒนาจิตใจน้อยไป สมาชิกในสังคม เห็นแก่ตัวมากขึ้น... การพัฒนาที่มีปรัชญาที่จะส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเอง ซึ่งหมายถึง การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรและวัตถุดิบที่จะส่งเสริมใช้ในการบริโภคภายในประเทศ ชุมชน หรือภายในครัวเรือน แทนที่จะขยายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แล้วต้องสั่งซื้อวัตถุดิบจากภายนอก... การพึ่งตนเองเป็นการพัฒนาที่ทำให้คนเราช่วยตัวเองและดูแลตัวเองได้ สังคมก็คงจะเป็นสังคมที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง”

สังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมที่ขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ เป้าหมายหลักของชีวิตคือความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการยังชีพ ธรรมชาติมีความหมาย และมีอำนาจบันดาลความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ผิดเป็นตัวแทนอำนาจจากธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ขวัญเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องชีวิตและความเจริญอกงามหรือความอุดมสมบูรณ์ของชีวิต เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ คติความเชื่อดั้งเดิมจึงเคารพบูชาธรรมชาติเหล่านั้น การประกอบพิธีกรรมถือเป็น

จุดรวมน้ำใจชาวพวน ให้สามัคคี มีน้ำใจ มีความผูกพัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการเปลี่ยนแปลงสังคมสมัยใหม่ ชาวพวนควรพึ่งตนเองด้วยการเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเหมาะสม รวมทั้งแสวงหาแนวทางเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น รู้จักปรับชีวิตให้สอดคล้องตามธรรมชาติแวดล้อม เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ตลอดจนเลือกรับแนวคิดที่มีเหตุมีผล เป็นวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง โดยเริ่มต้นจากรากฐานดั้งเดิมทางวัฒนธรรมของตน แล้วนำสิ่งดีงามจากสังคมภายนอก อาทิเช่น วิทยาการสมัยใหม่ของชาวตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่

นอกจากนี้จะได้วิเคราะห์ถึงระบบครอบครัวและสังคม การปลูกเรือน เครื่องใช้ ไม้สอย การแต่งกาย อาหารการกิน สุขภาพอนามัย งานช่างฝีมือทางการทอผ้า วรรณกรรม มหรสพและการละเล่นต่าง ๆ กล่าวคือ ระบบครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย เมื่อผู้ชายแต่งงานจะย้ายครอบครัวไปอยู่กับภรรยาของตน หากเป็นการแต่งงานระหว่างบุคคลนอกกลุ่มพวน ผู้หญิงที่เป็นภรรยาถือเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม บุตรที่เกิดมาจะสนิทสนมกับญาติฝ่ายแม่มากกว่าญาติฝ่ายพ่อ เพราะเหตุที่อาศัยอยู่กับญาติฝ่ายแม่ เวลาที่พ่อแม่ออกไปทำงาน ดायายจะเป็นผู้เลี้ยงหลาน อบรมสั่งสอน และร้องเพลงกล่อม ตามกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของชาวพวน แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่แยกครอบครัวอยู่ต่างหาก บางครั้งต้องจ้างผู้อื่นเลี้ยงดูบุตร ความผูกพันทางเครือญาติจึงลดลงไป ส่วนการลำดับความสำคัญของบุคคลเป็นไปโดยแต่ละคนไม่รู้เนื้อรู้ตัว สังเกตได้จากการร่วมกิจประเพณี ผู้อาวุโสจะนั่งข้าง

หน้า ส่วนใหญ่ผู้ชายเป็นหลักในการประกอบพิธี ผู้หญิงทำอาหารอยู่ในครัวและนิยมนั่งด้านหลัง เป็นต้น การปลูกเรือนจัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญา ชาวพวนที่รู้จักเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น มาตกแต่งบ้านเรือน และสร้างบ้านเรือนได้ เหมาะกับสภาพแวดล้อม เช่น การใช้หญ้าแฝก ทอเป็นด้ายหรือใช้ไม้พลวงมุงหลังคา การยกได้ถุน เรือนให้สูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม เป็นที่อยู่อาศัยของ สัตว์เลี้ยงไว้เก็บสิ่งของต่าง ๆ การสร้างห้องครัว ใต้ถุนเพื่อไม่ให้กลิ่นควันไฟ กลิ่นอาหารรบกวน ผู้อื่น การเจาะช่องเอี่ยม (หน้าต่าง) หลายบาน เพื่อระบายอากาศ เป็นต้น เครื่องใช้ไม้สอยเป็น ศิลปหัตถกรรมที่ทำขึ้นเอง ชาวพวนมีฝีมือใน การทำข้าวแสบ กะดัว สุ่ม สาแหวก หลัว ได้ ประณีตสวยงาม การแต่งกายแตกต่างกันตาม เพศ อายุ รู้จักเลือกใช้สีผ้าได้เหมาะกับวัย เป็น สัญลักษณ์ สังเกตได้โดยไม่ต้องถามว่าผู้หญิง คนนี้แต่งงานแล้วหรือยัง เช่น ดูที่ชายผ้าถุงถ้า สีสดใสมันแสดงว่ายังไม่ได้แต่งงาน ผู้สูงอายุคาด ผ้าสีครามหรือสีดำเหมาะแก่วัย อีกทั้งมีการ ประกวดการแต่งกายงาม ซึ่งกระตุ้นให้ชาวพวน รักสวยรักงาม รักความสะอาดหมดจด อาหาร การกินมีกรรมวิธีการทำที่หลากหลาย เช่น ปิ้ง ทอด ย่าง จี่ ผัด ตุง ต้ม หมัก ดอง เมื่อเจ็บไข้ ได้ป่วย มีทั้งการต้มสมุนไพรเป็นยา การประกอบ พิธีกรรม เช่น เหยะขวัญ สวดเคราะห์ สืบ ชะตา แม้ในปัจจุบันจะมีแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ ชาวพวนก็มีแพทย์แผนโบราณ และมีการรักษา ที่ให้ผลทางจิตใจเป็นสำคัญ เกี่ยวกับงานช่างฝีมือ ชาวพวนเป็นชนชาติที่มีฝีมือเหนือกลุ่มลาวอื่น ๆ โดยเฉพาะการทอผ้ามัดหมี่ของชาวพวนบ้าน หมี่ถือเป็นการศิลปหัตถกรรมที่แสดงถึงความเจริญ รุ่งเรืองมาแต่อดีต มีความประณีตงดงาม เป็นที่

ยอมรับของชนทุกกลุ่มในสังคม เป็นสิ่งที่สร้าง ชื่อเสียงให้คนทั่วไปได้รู้จักชาวพวนกันอย่าง กว้างขวาง ส่วนงานทางด้านวรรณกรรม มีการ แยกประเภทของตัวอักษรที่ใช้ หากเป็นงาน ทางด้านศาสนาจะใช้อักษรตัวธรรม งานทางด้าน ประโลมโลกจะใช้อักษรไทยน้อย เช่น เรื่อง การระเกด จำปาสีต้น มหรสพและการละเล่น ต่าง ๆ มีลำพวนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ซึ่ง แสดงถึงปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบกลอนสด การละเล่นเลือกได้เหมาะสมแก่วัยของผู้เล่น ผู้เล่นที่เป็นเด็กจะให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย ฝึกทักษะทางความคิดและความสนุกสนานเป็น หลัก เช่น เสือไล่หมู วังวัว เสือกินวัว หม่อมสาว มีการละเล่นเพื่อความสนิทสนมกัน เช่น หม่าเบ๊ย ทั้งการละเล่นที่เลือกใช้วัสดุในการประกอบ อาชีพมาประยุกต์ เช่น นางดั่ง นางกวัก นางสาก วิธีการดำเนินชีวิตเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นภูมิ ปัญญาพวนที่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับธรรมชาติ ทำให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างเรียบง่าย และผาสุก

ประเพณีมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน เช่น กำฟ้า ลงชวง ชูสาว อาบน้ำก่อนกา ห่อ ข้าวดำดินนยามเอือน เสอกระจาด ชวงเอื้อ เป็นต้น ประเพณีที่กล่าวมาอาจมีบางแห่ง ประพฤติปฏิบัติดังตัวอย่างชาวลาวยีสานของ ประเทศไทย แต่รายละเอียดต่างกันตามท้องถิ่น ของตน อาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทาง สังคมที่แตกต่างกัน ชาวพวนยังมีประเพณีที่ เป็นพิธีกรรมเพื่อเป็นมงคลแก่ตน การบูชา พระพุทธรเจ้า เทวดา และการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจาก ศาสนาพุทธ คล้ายการประพฤติปฏิบัติของชาว ไทยในสังคมไทย ประเพณีในรอบชีวิตและรอบปี

ลูกหลานพวนพยายามสร้างไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งชมรมไทยพวน การสร้างศูนย์วัฒนธรรมพวนบ้านหมี่ การสาธิตประเพณีพื้นบ้าน ทั้งนี้ประเพณีศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ จะคงอยู่ได้ ต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในสมัยนั้น ๆ ปัจจุบันบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ชาวพวนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่

สนิท สมักรการ (2539: 88-89) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของเด็กรุ่นใหม่ไว้ดังนี้

"ความเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุใหญ่ ๆ 2 ประการคือ 1. ขาดความสนใจหรือไม่เอาใจใส่ นำพาต่อการศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระของความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมของตน.... อาจสืบเนื่องมาจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ เพราะต้องมัวทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาสนใจศึกษาศาสนาหรือธรรมะต่าง ๆ หรือเห็นว่าศาสนามีได้มีส่วนช่วยทำให้ตนร่ำรวยหรือมั่งคั่งขึ้นมาแต่อย่างใด ในภาวะของสังคมปัจจุบันซึ่งเงินตราบันดาลความสุขให้ได้มากมายหลายอย่าง ผู้คนจึงมุ่งแสวงหาเงินทุกวิถีทางจนลืมนึกถึงธรรมะ 2. การแผ่ขยายตัวของวัฒนธรรมตะวันตกในลักษณะที่ไม่เกี่ยวกับระบบความเชื่อหรือ

ศาสนา หมายถึง วัฒนธรรมทางด้านเทคนิค วิทยาศาสตร์ใหม่ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์.... มุ่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะสามารถอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต.... เน้นหนักทางด้านกามารมณ์.... แสวงหาเงินตรามาใช้สอยบำรุงบำเรอความสุขส่วนตนให้มากที่สุด.... กลายเป็นนักบริโภคชั้นนำ"

การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ธวัช ปุณโณทก (2541: สัมภาษณ์) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดของสนิท สมักรการ คือ "ระบบการศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งประดิษฐ์ สื่อสารมวลชน และมหรสพสมัยใหม่ ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ขาดสำนึกทางด้านศิลปะพื้นบ้าน ประเพณีวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงแนวคิดตามแนวคิดชาวตะวันตก โดยมีได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคม ควรที่เด็กรุ่นใหม่จะได้พิจารณาถึงรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิม แล้วเลือกรับเฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาของตน เพื่อการพัฒนาชีวิตให้ร่มเย็นเป็นสุขสืบไป"

บรรณานุกรม

- กนกพรรณ แสงเรือง. ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2532.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ. ความหลากหลายทางภูมิปัญญาและวิถีเศรษฐกิจในชุมชน
สองฝั่งโขง. อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2541.
- จารุวรรณ สุขปิติ. การศึกษาลักษณะของภาษาพวนที่ตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ์
จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- ชลลดา สังวาลย์ทรัพย์. การศึกษาลักษณะของภาษาพวนที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี
จังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
- ทัศนัย อารมย์สุข. การศึกษาเปรียบเทียบเสียงของคำในภาษาพวนกับภาษามาตรฐาน.
ปริญญาโทศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2521.
- ธวัช ปุณโณทก. สัมภาษณ์. 21 พฤศจิกายน 2541.
- ประจักษ์ เข้มมุกด์. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวพวนกับวัฒนธรรมไทย ศึกษา
กรณีชาวพวนในตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2521.
- เพ็ญศรี ดูก. ประวัติศาสตร์ของลาวเวียงและลาวพวน อำเภอพนมสารคามและอำเภอ
สนามชัยเขต ฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2529.
- ภานุพงศ์ อุดมศิลป์. วรรณกรรมไทยพวน: ความสัมพันธ์กับสังคม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร-
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

- บุรี ไบตระกูล. พิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวน: กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย, 2537.
- รณรงค์ ศิริพันธ์. การยอมรับภาวะโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาชุมชนไทพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539.
- รัชณี เสนีย์ศรีสันต์. การศึกษาเปรียบเทียบเสียงและระบบเสียงในภาษาลาวพวนมาบปลาเค้าของผู้พูดภาษาที่มีอายุต่างกัน. ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.
- วินัย บุญสร้อย. สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2541.
- สนิท สมัตการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2539.
- สาร สาระทัศนันทน์. สารานุกรมภาคอีสาน. "บุญเข้ากรรม" กรุงเทพฯ: ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), 2541.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- อุทัยวรรณ ดันหยง. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคำของคนสามระดับอายุในภาษาพวน อำเภอเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.
- อุบลทิพย์ จันทรเนตร. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน: กรณีศึกษาหมู่บ้านกุ๊กทอง จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- เอี่ยม ทองดี. ข้าววัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538.

